

Suo,

Suo,

Markku Eskelinen
ja Leevi Lehto toim.

kuokka ja

kuokka ja

diversiteetti

diversiteetti

Suo,

kuokka ja

diversiteetti

Suo,
kuokka ja
diversiteetti
ω

Markku Eskelinen ja
Leevi Lehto toim.

ntamo Helsinki

Markku Eskelinen ja Leevi Lehto toim.
Suo, kuokka ja diversiteetti α, ntamo 2018

© 2018 kirjoittajat
ISBN 978-952-215-766-9

Ulkoasu & taitto
Make Copies ja Joonas Sojakka

Valmistaja
BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

2018
ntamo

[3. toukokuuta 2018]

Ystävä,

Varoitus: tämän viestin lukeminen voi muuttaa lähikuukausien työsuunnitelmiasi.

Kutsumme nimittäin sinut kirjoittamaan syksyllä 2018 toimittamanamme ilmestyvään kirjaan, työnimeltään *Suo, kuokka ja diversiteetti*, jonka tehtävänä on esitellä, arvioida, koetella ja viedä eteenpäin suomalaisen kirjallisuuden monimuotoisuutta, diversiteettiä siis.

Perusteellisissa kahdenkeskisissä keskusteluissa – joissa olemme yhdistäneet kokemuksemme, verkostomme ja ymmärryksemme – olemme päätyneet ajattelemaan, että kaiken kriisipuheen ja näköalattomuusvalittelun (johon emme ole syyttömiä mekään) keskellä monimuotoisuudesta ja sen perustana olevasta kokeilemisen, kyseenalaistamisen ja rajojen ylittämisen hengestä on jo nyt muodostunut kirjallisuutemme kantava voima. Uskomme että sitä ilmenee ja se vaikuttaa laajemmin kuin kukaan (me itse ml.) tietääkään. Ambitiomme on dokumentoida se sen liikkeessä – ja niin, että prosessi sysää sitä samalla eteenpäin, ehkä tavoilla, jotka viimeistään perustelevat ilmaisemamme optimismin. Sinut kutsumme mukaan, koska sinä ja työsi jo nyt olette yksi optimismimme aiheita.

Mielessämme on laajahko, mahdollisesti kahtena niteenä ilmestyvä kirja, jossa 60–100 (tämä viesti tulee 100:lle) kirjailijaa ja tutkijaa kirjoittaa tärkeäksi kokemastaan kirjailijasta tai tämän teoksesta/tuotannosta tai muusta teoksen

tarkoitusta palvelevasta aiheesta (myös omia teoksiaan voi ehdottaa kirjoituksensa aiheeksi). Olemme erityisen kiinnostuneita käsiteltyjen teosten ja tuotantojen niveltymisestä kotimaisiin ja kansainvälisiin yhteyksiinsä, ennen kaikkea nyt ja lähimenneisyydessä, mutta kauemmaskaan historiaan suuntautuvia pois sulkematta, ja vähemmän tunnettuja ja piiloon jääneitä painottaen. Näin ennen muuta siksi, että tietänemme jokainen, ettei kirjallisuuden nykyinen diversiteetti kiteydy vain muutaman harvan kirjailijan tuotannossa eikä palaudu vain muutamaan poetiikkaan, ryhmään, suuntaukseen, traditioon tai kustantamoon.

Emme tähtää mihinkään esiintuloon, manifestoitumiseen saati voimannäyttöön. Emme ota annettuina mitään rintamalinjoja tai journalistisia tai muita typologisoiteja. Antologiaperinteestä poiketen emme julkaise jo julkaistua; kirjan kaikki tekstit tulevat olemaan ensi kesänä kirjoitettuja. Kirjan monipuolisuus ja päällekkäisyyksien välttäminen mielessämme tulemme tarvittaessa ohjaamaan aihevalintoja, mutta näissä puitteissa sana on vapaa, emmekä taatusti tule ehdottelemaan journalistisia yksinkertaistuksia tekstiisi. Myös editoinnista yhdenmukaistamisen tarkoituksessa pidättäydymme. Itsemme jääväämme varsinaisina kirjoittajina ja omat työmme kirjoitusten aiheina.

Uskomme, että näiltä perusteilta syntyy kirja, jossa on jokaiselle uutta ja jossa kiteytyvä ymmärrys pystyy vastustamaan yksinkertaistavia kiteytyksiä ja haltuunottoyrityksiä.

Ainutkertaiselle joukkoistamishankkeellemme olemme kehittäneet seuraavan kustannusmallin¹: ntamo tekee julkaisusopimukset tekijöiden kanssa syyskuussa, julkaisee teoksen loka-marraskuussa 2018, me toimittajat maksamme ensimmäisten 120 kappaleen painokulut, ja nämä käytetään arvostelu-, esittely- ja tekijänkappaleiksi. Kukin kirjoittaja saa yhden tekijänkappaleen ja mahdollisuuden ostaa teosta 40 prosentin alennuksella – edelleenjaettavaksi tai -myytäväksi-

1 Kutsukirjeen lähettämisen jälkeen tämä asia täsmentyi: kirja ilmestyy ntamon kustanteena muiden ntamo-nimekkeiden tapaan.

kin. Jos kirjaa menisi sitten vielä toiset 120 kpl (ei mahdotonta), saisimme painokulut katettua – ja jos vielä kolmas moka, lupaamme järjestää tuotolla ainutkertaisen kirjallisen juhlan.

Sinulta toivomme nyt, että vastaat tähän mieluiten pian ja viimeistään 17.5. Voit siis ehdottaa aihetta itsellesi tai jollekulle muullekin ja antaa muuta palautetta. Joka tapauksessa olemme sinuun yhteydessä 1.6. mennessä ja kun olemme sopineet aiheen, sinulla on aikaa kirjoittaa noin 2000–3000 sanan tekstisi 1.9. asti. Mukaan lähteneille raporttoimme tilanteesta yhteisesti kesäkuun alussa kertoen ainakin kirjoittajakunnan koostumuksen, ehkä aihejaonkin.

Tähän asti kirjoitettuaamme nukuimme yön yli. Palatessamme löysimme puutteita ja vielä avoimia kysymyksiä, mutta viileästi harkitenkin päädyimme toteamaan, että jos joku olisi pyytänyt meitä tällaiseen hankkeeseen, olisimme varmasti lähteneet.

Lähdethän sinäkin?

Kysyvät ystävällisesti

Sisarukset kirjaimessa

Markku Eskelinen

Leevi Lehto

Vastaanottajat:

Alexandra Salmela Anna Helle Anna Tomi Antti Arnkil Antti Salminen Anu Kaaja Arja Karhumaa Aura Sevón Cia Rinne Daniil Kozlow Eeva Rohas Eeva Turunen Eino Santanen Elina Saloranta Gerry Birgit Ilvesheimo Hanna Weselius Hannimari Heino Harry Salmenniemi Henriikka Tavi Iida Rauma J-P Sipilä Jaakko Yli-Juonikas Jan Helligren Janne Kortteinen Janne Nummela JK Ihalainen Johannes Ekholm Jonimatti Joutsijärvi Juha Hurme Juha-Pekka Kilpiö Juhana Vähänen Jukka Viikilä Juri Joensuu

Jyri Vartiainen Kaija Rantakari Kaj Kalin Kari Hukkila Karri
Kokko Katja Raunio Koko Hubara Kristian Blomberg Lassi
Hyvärinen Laura Gustafsson Laura Lindstedt Laura Piippo
Lena Séraphin Maaria Päivinen Maija Muinonen Mari Koski
Maria Matinmikko Marjo Niemi Markku Paasonen Markku
Pääskynen Marko Niemi Matias Riikonen Matti Kangaskoski
Miia Toivio Mika Rättö Mikael Brygger Miki Liukkonen
Mikko Rimminen Minna Långström Outi-Illuusia Parviainen
Pajtim Statovci Pauliina Haasjoki Peter Mickwitz Raine
Koskimaa Raisa Marjamäki Reetta Pekkanen Riikka Heinonen
Riikka Pelo Risto Niemi-Pynttärei Ruusumariaana Fieandt-
Jäntti Saila Susiluoto Sakari Kursula Sami Liuhto Sanna
Nyqvist Sari Kivistö Satu Taskinen Silja Järventausta Silvia
Hosseini Sini Mononen Sinikka Vuola Taneli Viljanen Teemu
Ikonen Teemu Manninen Tero Hannula Tiina Käkelä Tiina
Lehikoinen Timo Harju Timo Salo Touko Kauppinen Tuomas
Timonen Tytti Heikkinen Tytti Rantanen V.S. Luoma-aho Vesa
Rantama Ville-Juhani Sutinen Virpi Alanen Virpi Vairinen

[Syyskuu 2018]

Taneli Viljasen tait(t)ava todellisuus

• Maria Matinmikko

*Idea kirjoituksesta, joka on tila, jonka sisällä lukija liikkuu.
Tila voi romahtaa ja järjestyä uudelleen.¹*

*Ei ole niin, ajattelin, että ihmiset, jotka ovat kiinnostuneita
maailmasta, haluaisivat nähdä sen suoraan, välittömästi.²*

JOKAINEN RUUMIS ON ITSENSÄ KANSSA EPÄ-
IDENTTINEN MODULAARINEN SOMMITELMA
ASSEMBLAASI MURTUMIEN JA KATKOSTEN
PAIKKA REPEYTYMIEN JA LIUKUMIEN EI-PAIKKA
VALOSSA KIMMELTÄVÄÄ NESTETTÄ LAKASTU-
VIA TERÄLEHTIÄ SEMENTTIÄ TAPAHTUMA PRO-
SESSI³

Ajattelen, että Taneli Viljasen tuotanto on omasta kerronnallisuudestaan tietoista, proosan kysymyksen tai aukon ympärillä viipyilevää, poliittisen ja mielikuvituksellisen yhdistävää (tila-aika)taidetta. ”Minä kerron tätä tarinaa joka on kaiku kaikista tarinoista. Ne kaikuvat tilassa, kaikissa tiloissa, jokaisessa askeleessa jonka astun sinun kallosi sisällä.”⁴ Jokainen teos kysyy omalla tavallaan, mitä kirja on ja mitä se voisi olla; minkälainen maailma on ja minkälainen se voisi olla. Teosten tekstipinta on huokoinen, se hengittää, vuotaa

1 Viljanen 2013, 28.

2 Viljanen 2010, 92.

3 Viljanen 2017 (teosta ei ole sivunumeroitu).

4 Viljanen 2013, 14.

ja päästää lävitseen. Niiden todellisuuskäsitys on aukkoinen, ne eivät selitä puhki. Niiden rakennelmat ovat murtuvia, ne ehdottavat että mikä vain voi muuttua milloin vain.

Kun mietin Viljasen teoksia, mieleeni nousevat ensimmäisinä niiden materiaalisuus, objektit, tunteet, tilat ja kummalliset teot: näen henkilön, joka illalla nuolee aamulla levittämäänsä rasvaa ikkunoista; näen vyötärölle ulottuvat hiuksista tehdyt matot ja äidin kutoman taloa peittävän kankaan; graafisen neliön rajaamassa tilaa tyhjällä valkoisella sivulla; ruumiista irronneita tai niihin koskaan kuulumattomia jäseniä; sormenpäihin puhkeavia vaginoita; pienen miehen, joka sai fasisteilta järkyttävän kirjeen; asean, josta ei voi luopua kun sitä kerran on kokenut tarvitsevansa. Teosten tarinallisuus on ikään kuin toissijaista, tai, tarinan ei ole tarkoitus toimia tarinana kuten sen tavanomaisesti ymmärrämme.

Mieleeni nousevat myös teosten avaamat mahdollisuuksien maailmat: tarkoitan tällä teosten sisältämän ajattelun syvätasoa ja liminaalitilaa, jossa kuvitellaan, kuvitetaan, kerrotaan, rikotaan ja analysoidaan maailmaa toisenlaiseksi. Afrofuturismin piirissä puhutaan maailman radikaalista unelmoimisesta sellaiseksi, että ”kaikki mahtuvat siihen”.⁵ Hanna Meretoja tutkii teoksessaan *The Ethics of Storytelling: Narrative Hermeneutics, History, and the Possible* narratiivien kykyä laajentaa ja kaventaa mahdollisen tiloja. Viljasen teoksissa maailma ei ole vinksallaan tai nurinkurinen, se on edellä aikaansa.

Viljasen teoksissa kertoja asettaa useasti itsensä kyseenalaiseksi ja samalla tekee kirjoittamisen aktin ja sen loputtomat valinnat nähtäviksi – kertoja alleviivaa teoksen todellisuuden rakenteisuutta ja rakentuneisuutta. Tämä sysää heijastuksen kirjan ulkopuoliseen todellisuuteen, sen tarkastelemiseen rakenteisena ja näkökulmittuneena. ”Mutta tietenkin te nyt haluatte todisteita? Niin, miksipä te minua uskoisitte, mitä te

5 Vrt. Sonya Lindfors, *Cosmic latte* (2018).

minun luotettavuudestani tietäisitte; kerron siis.”⁶ Näin Taneli Viljanen kirjoittaa ensimmäisen teoksensa *Kaksiosainen mies* (2009) ensimmäisessä kappaleessa. Teoksen alussa kertoja lumoutuu kuudennen kerroksen vanhuksesta. Hän ryhtyy vakoilemaan tätä ja hetken kuluttua kertoja ei pystykään enää ajattelemaan mitään muuta. Hänen on murtauduttava vanhuksen asuntoon.

Kertoja toteuttaa aikeensa ja päätyy sukeltamaan vanhuksen peniksen sisään. ”Aukko tuntui avautuvan. Otin siitä kiinni molempien käsieni peukaloilla ja levitin, se avautui yhä laajemmaksi ja laajemmaksi; en enää nähnyt mitään muuta ympäröivästä maailmasta, en ollut edes varma että ympäröivää maailmaa oli enää olemassa; ehkä maailma oli nyt vain tuo aukko, ehkä siinä oli kaikki.”⁷ Taneli Viljasen teoksissa toistuvat aukot. Aukkoisuus on olennainen osa sekä teosten muotoa, kerrontaa että sisältöä. Toisaalta aukot ovat tiloja joihin pääsee sisään, toisaalta aukkoisuus näyttäytyy todellisuuden filosofis-psykologisena lähtökohtana. Peniksen sisällä avautuu uusi tila, joka on teoksen maailmassa yhtä ”looginen” kuin mikä tahansa tila. Viljasen teoksissa toistuu-kin omintakeinen tilojen logiikka, avartuneet ja laajentuneet olemisen maastot. Toisaalta maastot näyttävät kokijasta riippumattomina, toisaalta näitä maastoja koetaan ruumiilla, ne tuntuvat joltakin.⁸

Ruumis on aina jossain paikassa ja tietoisuus toteutuu ruumiissa. Paikoissa limittyvät muun muassa sosiologiset, taloudelliset, poliittiset, kulttuuriset, arkkitehtoniset ja maantieteelliset seikat. Mutta jaetun maailman astuttavat tilat eivät riitä Viljaselle, hän haluaa työntyä ”mahdottomiin” aukkoihin, tahtaa todellisuutta toiseksi, kuljettaa lukijaa rinnakkaisiin tai sisäkkäisiin tiloihin. Nämä tilat eivät selitä itseään, eivät ikään kuin vertaa itseään normiin tai normaaliin, ne asettuvat jaetun arkimaaston jatkeeksi saumattomasti.

6 Viljanen 2009, 9.

7 Viljanen 2009,13–14.

8 Vrt. Bachelard 2003.

Peniksen sisällä kulkiessaan kertoja saapuu tasanteelle, jonka yhdelle seinälle on maalattu vaaleanpunaisella maalilla ovenmuotoinen kuvio. Kuvion koskettaminen saa aikaan kertojan päässä kemiallisen reaktion jonka seurauksena hän ymmärtää, että kerroksia on tietenkin kuusi, ylin kerros on hänen päämääränsä. Hetkessä hän onkin kuudennen kerroksen tasanteella, jolla on ovi ja "(...) oven takana avautui mittaamattomiin etäisyyksiin ulottuva näkymä, pelto, täynnä auringonkukkia, kirkkaan keltaisia auringonkukkia, ja niiden yllä pilvetön kirkas sininen taivas."⁹

Ruumiillisuus asettuu Viljasen teoksissa samalla tavalla nähtäväksi kuin tilat: normaali ja normit kyseenalais-tuvat.¹⁰ Viljasen ensimmäisen kirjan toisen novellin alussa kertojan ystävän käsi on jouduttu amputoimaan tulehduksen vuoksi.¹¹ Kertoja itse toteaa, että hänestä on lievästi sanotuna outoa, että tuo käsi on nyt hänen asunnossaan keittiön pöydällä. Mary Douglasin teoksen *Puhtaus ja vaara – rituaalis-tisen rajanvedon analyysi* suomenkielisen toisen painoksen esipuheessa Douglas korostaa ajattelun poliittista luonnetta Michel Foucault'n ajatuksiin nojaten. Foucault perustaa kulttuurianalyysinsä näkemykseen, jossa kategoriat saavat ensisijaisen merkityksen inhimillisessä tiedonkäsittelyssä; hänen lähestymistapansa ihmisen ajattelun, havaitsemisen ja käyttäytymisen kulttuuriseen logiikkaan on kategoriareoreettinen. Kategorioiden ulkopuolelle tai väliin jäävä alue on anomalioiden, kaaoksen, epäjärjestyksen ja epäpuhtauden valtakuntaa. "Tätä ajattelun reuna-aluetta on ilmaistu paitsi saastaisuutta ja tarttuvuutta merkitsevällä tabun käsitteellä, myös puhtautta ja kokonaisuutta tarkoittavalla pyhän käsitteellä. (...) Douglasin mukaan kaikki kulttuurit rakentuvat

9 Viljanen 2009, 18.

10 Vrt. esim. Jaakko Yli-Juonikkaan, Anu Kaajan, Franz Kafkan, Thomas Bernhardin ja Samuel Beckettin maailmat.

11 Tarinassa on viittauksia Franz Kafkan kertomukseen *Muodonmuutos*.

